

บทที่ 6

ปัญหาต้นทุนการผลิตน้ำปลาพื้นเมือง

เนื่องจากน้ำปลาเป็นอาหารประจำวันซึ่งมีผลต่อสุขภาพของผูบริโภคกระทรวงสาธารณสุขจึงได้ออกประกาศกำหนดให้น้ำปลาเป็นอาหารควบคุมเฉพาะ และกำหนดเกณฑ์มาตรฐานบังคับสำหรับน้ำปลา เพื่อให้ผู้ผลิตปฏิบัติตาม ข้อกำหนดและเกณฑ์มาตรฐานเหล่านี้มีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตอย่างมาก รวมทั้งภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันซึ่งค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อย ๆ ภาวะตลาดที่มีการแข่งขันเหล่านี้ทำให้ต้องคำนึงถึงปัญหาต้นทุนการผลิตและจำหน่ายน้ำปลาอีกด้วย

ปัญหาต้นทุนการผลิต

ปัญหาต้นทุนการผลิตน้ำปลาอาจแยกออกเป็น ปัญหาทางด้านการวัตถุดิบ ค่าแรง ค่าใช้จ่ายโรงงาน ค่าใช้จ่ายในการขายและการบริหาร

1. ปัญหาต้นทุนวัตถุดิบ อาจแยกประเด็นพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1.1 ต้นทุนปลา ปลาเป็นองค์ประกอบสำคัญของต้นทุนน้ำปลา แต่ในปัจจุบันนี้ผู้ผลิตมักประสบปัญหาปลาขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้น สำหรับปลาสร้อย ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดที่นิยมนำมาผลิตน้ำปลานั้นแต่เดิมมีกลุ่มแถบตั้งแก่ง หัวหินนครสวรรค์ มาถึงสิงห์บุรี อ่างทอง กิ่งที่ได้ทราบกันแล้วว่าหลังจากที่ทางราชการได้สร้าง เขื่อนภูมิพลขึ้นที่จังหวัดตากมีผลทำให้ปลาสร้อยมีปริมาณลดลงไปมากทำให้บางโรงงานที่ผลิตน้ำปลาจากปลาน้ำจืดหันไปใช้ปลาน้ำเค็มกันบางโรงงานก็ปิดกิจการไป ส่วนปลากระทักและปลาไส้ตันเป็นปลาน้ำเค็มมีมากแถบจังหวัดชายทะเล เช่น ชลบุรี ระยอง ตราก ประจวบ-คีรีขันธ์ เป็นต้น ๑ จับได้ประมาณไม่เกิน 2,000 ตัน ฤดูที่จับคือฤดูมรสุม ซึ่งหากเป็น

ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกคือ จังหวัดชลบุรี ระยอง ตราก จะเริ่มจับในราวเดือน ตุลาคม-กุมภาพันธ์ และปลาจะชุมมากในเดือน มกราคม - กุมภาพันธ์ ส่วนชาย ทะเลด้านตะวันตก คือ จังหวัดชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ จะเริ่มจับปลาได้กันและปลา กะตักในราว เดือนพฤษภาคม - มิถุนายน เรือที่ออกจับปลานี้เป็นเรือขนาดเล็ก และชาวประมงที่ออกจับปลานี้มีฐานะค่อนข้างจะยากจน จะออกจับปลาเป็นวัน ๆ ไป เมื่อหมดฤดูจับปลาจะหันไปยึดอาชีพอย่างอื่นต่อไป ปลานี้ทางราชการมิได้ ครอบครองมิให้สูญพันธุ์เนื่องจาก เป็นปลาน้ำจืดและค้ำเลี้ยงฐานะ ของชาวประมง เหล่านี้ด้วย การจับปลาจะใช้อวนที่ตึง ขนาดเล็กล้อมฝูงปลาได้ให้ เข้ามาอยู่รวมกันแล้วยกอวนขึ้น การกำหนดเขตน้ำน้ำเศรษฐกิจ 200 ไมล์ทะเล ห่างจากฝั่ง ไม่มีผลกระทบต่อกรจับปลานี้เนื่องจากธรรมชาติของปลาได้กันและ ปลาจะตักเป็นปลาฉลามน้ำชายฝั่งมักอยู่รวมกันเป็นฝูงจับแถวน้ำตื้นในรัศมี 5 - 10 กิโลเมตรจากฝั่ง โรงงานนำปลาจะรับซื้อปลาจากชาวประมงทั้งในและนอกท้องถิ่น ที่มาเสนอขายโดยตรง ปัจจุบันการ รับซื้อปลาจากชาวประมงในถิ่นใกล้มีมากขึ้นเนื่อง จากอุปกรณ์ในการจับปลาทันสมัยขึ้น เช่นมีการใช้เรือยนต์ซึ่งสามารถแล่นออกไป จับปลาในท้องถิ่นไกล ๆ ได้ นอกจากโรงงานนำปลาจะรับซื้อปลาจากชาวประมง โดยตรงแล้ว สำหรับโรงงานขนาดกลาง และขนาดใหญ่บางโรงงานจะมีเรือประมง และลูกเรือสำหรับออกจับปลาของตนเองอีกด้วย¹

¹ บุญเลิศ ผาสุก. นักวิชาการประมงทะเล 7 กรมประมง กระทรวง เกษตรและสหกรณ์. สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2524

ถึงแม้ว่าการจับปลาชนิดนี้ทำได้โดยอิสระไม่ต้องห้ามตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์น้ำก็ตาม แต่ก็ยังมีอุปสรรคอื่นที่ทำให้ต้นทุนปลาสูงขึ้น คืออุปสรรคในการจับปลามีราคาสูงขึ้น ค่าแรงงานของชาวประมงเพิ่มขึ้นรวมทั้งน้ำมันมีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในบางระยะอุปสงค์ของปลาอาจมีมากกว่าอุปทานเพราะปริมาณปลามีน้อยลงทำให้ราคาปลาสูงขึ้น วิธีแก้ไขคือผู้ผลิตน้ำปลาต้องพยายามออกไปรับซื้อปลาจากแหล่งที่ไกลออกไปหรืออาจเพิ่มเรือประมงออกหาปลาให้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้ปลาในต้นทุนต่ำกว่าที่จะรับซื้อจากชาวประมงโดยตรง บางกรณีถ้าหากปลาที่ต้องการขาดแคลนและหาได้ยากก็อาจใช้ปลาอื่นแทนเป็นบางส่วนหรือทั้งหมด

1.2 ต้นทุนเกลือ เกลือเป็นวัตถุดิบที่ไม่ค่อยมีปัญหากระทบต้นทุนมากนัก เนื่องจากราคาเปลี่ยนแปลงไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับราคาปลายกวน บางปีที่ฝนตกหนักก็ตกกันเป็นเวลานานและชะล้างเกลือหมดไปหมด การทำนาเกลือไม่ได้ผล ในปีนั้นจะมีปริมาณเกลือออกสู่ตลาดน้อยและมีราคาสูงขึ้นบ้าง แต่ก็ไม่เป็นปัญหามากนักเพราะโรงงานสามารถซื้อและเก็บเกลือไว้ก่อนฤดูกาลผลิตน้ำปลา

1.3 วัตถุดิบผสม วัตถุดิบผสมที่โรงงานใช้ในการผลิตน้ำปลาคือน้ำบีเอ็กซ์ และน้ำตาลเคี้ยวใหม่ สำหรับน้ำบีเอ็กซ์นั้นมีส่วนช่วยลดต้นทุนการผลิตของน้ำบีเอ็กซ์มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับน้ำปลาหมักทั้งกลิ่นและสี เพียงแต่น้ำบีเอ็กซ์มีคุณค่าทางโภชนาการต่ำ และน้ำปลาที่ผสมบีเอ็กซ์นี้หากวางทิ้งไว้เป็นเวลานานจะทำให้สีของน้ำปลาลดต่ำลงเรื่อย ๆ ไม่น่ารับประทาน การใช้บีเอ็กซ์ผลิตน้ำปลาไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคและกระทำกันแทบทุกโรงงาน ส่วนน้ำตาลทรายใช้ในการปรุงแต่งสีของน้ำปลาโดยนำน้ำตาลทรายไปเคี้ยวให้ใหม่ก่อนจึงผสมลงในน้ำปลางบปีอาจมีปัญหา

เนื่องจากน้ำตาลทรายขาดแคลน ราคาจำหน่ายสูงทำให้ต้นทุนการผลิตสูงตามไปด้วย วิธีแก้ปัญหาคือใช้สีคาราเมลทดแทน นอกจากโรงงานน้ำตาลจะใช้น้ำมีเอ็กซ์และน้ำตาลทรายเป็นวัตถุดิบผสมแล้ว บางโรงงานยังใช้น้ำเกลือและผงชูรสเป็นวัตถุดิบผสมอีกด้วย

2. ค่าจ้างแรงงาน ในปัจจุบันนี้ค่าจ้างแรงงานเป็นเรื่องสำคัญซึ่งมีรัฐบาลเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยกำหนดอัตราค่าแรงขั้นต่ำในกรุงเทพมหานคร และบางจังหวัด 61 บาท ต่อคนต่อวันและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงมีส่วนทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเนื่องจากโรงงานน้ำตาลเกือบทุกแห่งมักใช้แรงงานคนมากกว่าเครื่องจักร แม้ว่าโรงงานบางแห่งจะมีเครื่องทุ่นแรงก็ยังคงต้องใช้แรงงานคนอยู่ ปัญหาเกี่ยวกับแรงงานอีกประการหนึ่งคือ คนงานของโรงงานน้ำตาลส่วนใหญ่มักจะเป็นคนที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อถึงฤดูทำนาจะกลับภูมิลำเนาเดิมไปทำนา ทำให้ผู้ผลิตน้ำตาลขาดแคลนแรงงานไปชั่วระยะหนึ่ง วิธีแก้ไขปัญหาคือต้องจ้างแรงงานชั่วคราวในอัตราค่าแรงต่อวันที่สูงกว่าแรงงานประจำ ซึ่งจะมีส่วนกระทบทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเช่นกัน ดังนั้นผู้ผลิตจึงควรที่จะบริหารงานบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ผลผลิตเต็มที่ที่จะเป็นการลดต้นทุนการผลิตลงให้มากที่สุด

3. ค่าใช้จ่ายโรงงาน เป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนการผลิตเช่นกัน ซึ่งสามารถแยกเป็นประเภทได้ดังต่อไปนี้

3.1 อุปกรณ์บรรจุหีบห่อ ภาชนะบรรจุหีบห่อที่ก่อให้เกิดปัญหาคือขวดแก้วที่เรียกว่าขวดแม่โขง ซึ่งมักจะแตกหักง่าย และขาดแคลนในบางครั้ง โรงงานบางโรงจึงเปลี่ยนมาใช้ขวดพลาสติกแทน แต่มีข้อเสียคือขวดพลาสติกมีต้นทุนประมาณขวดละ 2.50 - 3.00 บาท ซึ่งสูงกว่าขวดแก้วประมาณขวดละ 0.80 - 1.00 บาท นอกจากนี้ยังยากแก่การทำความสะอาดเพื่อนำมาใช้ใหม่ ผู้ผลิตจึงใช้เพียงครั้งเดียว

สำหรับผู้บริโภคไม่ค่อยนิยมบริโภคน้ำปลาที่บรรจุในขวดพลาสติก ด้วยเกรงว่าจะมีสารพิษ ละลายปนออกมาและเป็นอันตรายต่อร่างกาย นอกจากนี้ น้ำปลาที่บรรจุในขวดพลาสติก จะมีสีคล้ำลงเรื่อย ๆ ไม่นานบริโภค แม้จะยังไม่เปิดจุกขวดออกซิ เนื่องจากอากาศเข้าไปได้ แยกกระทรวงสาธารณสุขมีใตหามใช้ทั้งยังใตกำหนดคุณภาพ หรือมาตรฐานของภาชนะบรรจุ ที่ทำขวดพลาสติกไว้ในประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2522) เรื่องกำหนดคุณภาพหรือมาตรฐานของภาชนะบรรจุ การใช้ภาชนะบรรจุและการห้ามมิให้ใช้สิ่งใดเป็น ภาชนะบรรจุอาหาร ดังจะคร่าวละเอียดได้จากภาคผนวก ข หน้า 121 การที่ผู้บริโภค ไม่นิยมซื้อน้ำปลาที่บรรจุขวดพลาสติกเช่นนี้ จึงน่าที่จะคิดหาวิธีการแก้ไขอื่น ๆ เช่น บรรจุขวดขวดเบียร์แทนขวดแก้ว ซึ่งจะลดต้นทุนค่าขวดลงได้ประมาณขวดละ 50 สตางค์ ในระยะแรกที่เปลี่ยนเป็นขวดเบียร์ซึ่งเป็นสีขุ่นนั้น อาจจะไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภคโดย ห้วนไป เนื่องจากความเคยชินของผู้บริโภค ในการซื้อน้ำปลาที่บรรจุในขวดแก้วสีขาว เมื่อกองเปลี่ยนเป็นซื้อน้ำปลาที่บรรจุในขวดแก้วสีขาว อาจจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่ปลอดภัย เพราะการที่มองไม่เห็นสี หรือความใสของน้ำปลา แต่คาดว่าเวลาคงพอจะช่วยให้ ผู้บริโภคเกิดความเคยชินและยอมรับเองหากได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคทราบ ถึงเหตุผลในการเปลี่ยนมาใช้ขวดชนิดดังกล่าว โดยเฉพาะถ้าเป็นน้ำปลาที่ผู้บริโภคนิยม รับประทาน และมีเครื่องหมายรับรองคุณภาพของกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นหลักประกัน อยู่แล้ว

นอกจากนี้ยังอาจจะลดต้นทุนการผลิตลง โดยการลดสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับความจำเป็น ลงบ้าง เช่น น้ำปลาชนิดที่ของโรงงานบางโรงงานจะบรรจุในขวดแก้วแล้วห่อด้วยกระดาษ แก้วอีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้มีค่าสมควรค่าและจิตใจผู้บริโภคอยากซื้อ การห่อกระดาษแก้วนี้ เป็นปัจจัยที่กระทบต้นทุนโดยไม่จำเป็น เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตบ้าง ควรยกเลิกเสีย ใตและโรงงานส่วนใหญ่ก็เลิกใช้กระดาษแก้วแล้ว ส่วนวัสดุอุปกรณ์บรรจุหีบห่อชนิดอื่นเช่น

ดังตลาดกิก จุก ฉลาก โท ถอง ดัง มักไม่ค่อยมีปัญหาในการจัดหา เพียงแต่ของจัดหา
ในราคาค่อนข้างสูงจนความภาวะเศรษฐกิจ วัสดุที่จะลดต้นทุนเหล่านี้ก็คือ การนำไปใช้
อย่างประหยัดนั่นเอง

3.2 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา เป็นต้นทุน
สำคัญอย่างหนึ่งในการผลิตน้ำปลา โดยเฉพาะน้ำมันเป็นวัตถุดิบสำคัญที่ใช้ในการผลิต
พลังงานอื่นจะนำไปใช้ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ อีกทอดหนึ่ง เช่นในการผลิตกระแสไฟฟ้า
น้ำประปา เป็นต้น เมื่อกลุ่มประเทศโอเปกขึ้นราคาน้ำมันแต่ละครั้งจึงมีผลกระทบต่อต้นทุน
การผลิตน้ำปลาเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ค่าขนส่ง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ
สำหรับโรงงานน้ำปลาที่ใช้เครื่องจักรในการผลิต จะได้รับผลกระทบกระเทือนเป็น
อย่างมากจากการขึ้นราคาน้ำมันเนื่องจากโรงงานจะต้องใช้กระแสไฟฟ้าในการเดิน
เครื่องจักร ผลิตจึงควรใช้เครื่องจักรที่มีประสิทธิภาพสูงโดยลดต้นทุนการผลิต
ลง และในขณะนี้เป็นที่นิยกว่าคนไทยทั่วประเทศมีความหวังใหม่จากการบุกค้นพบก๊าซ
ธรรมชาติในอ่าวไทยที่จังหวัดระยอง และรัฐบาลก็นำขึ้นมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า
บ้างแล้ว ทำให้ประเทศไทยสามารถนำก๊าซมาใช้ทดแทนน้ำมันได้ ซึ่งคาดว่าภาวะเศรษฐกิจ
ของประเทศไทยคงจะดีขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต

3.3 ค่าซ่อมแซม ค่าเสื่อมราคาอาคาร โรงงาน และเครื่อง
จักร เป็นค่าใช้จ่ายโรงงานซึ่งไม่ค่อยมีปัญหาสัก เพียงแต่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการ
ซ่อมแซมบำรุงรักษาสูงจนตามราคาน้ำมันหรือค่าแรงงาน เครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต
น้ำปลาก็เพียง เครื่องล้างขวด เครื่องบรรจุขวดและเครื่องปิดฝาขวดเท่านั้นจึงควร

หมั่นดูแลรักษาให้เครื่องจักรให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้งานได้ทันที หากเครื่องจักรชำรุดมาก เป็นปัญหาในการซ่อมแซมก็อาจจะพิจารณาซื้อเครื่องจักรใหม่มาทดแทนเครื่องจักรเก่าเสีย

4. ค่าใช้จ่ายในการขายและการบริหารได้แก่เงินเดือนพนักงาน ค่าขนส่ง ค่ารับรอง ค่าน้ำค่าไฟ ค่าสื่อสาร ค่าเครื่องเขียนแบบพิมพ์ เป็นต้น ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ล้วนแต่สูงขึ้นตามภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันทั้งสิ้น จึงควรจะควบคุมดูแลให้เป็นไปโดยประหยัด เช่น เกี่ยวกับต้นทุนการผลิตที่ใกล้ลาวมาแล้ว ช่างคน

บทบาทของภาครัฐบาลที่มีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตน้ำปลาพื้นเมือง

หน่วยงานของรัฐบาลที่มีบทบาทในการควบคุมการผลิตน้ำปลาพื้นเมืองคือ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข และสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งขึ้นอยู่กับสำนักนายกรัฐมนตรี จึงน่าจะจะได้ศึกษาว่าหน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้าง ต่ออุตสาหกรรมน้ำปลา

กระทรวงอุตสาหกรรม เข้ามามีบทบาททางด้านการผลิตน้ำปลาเนื่องจาก การผลิตน้ำปลาถือเป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่ง กรมโรงงานอุตสาหกรรมจึงต้องเข้ามาควบคุมเกี่ยวกับระบบโรงงานสภาพโรงงาน ระบบความปลอดภัย แสงสว่าง ระบบระบายอากาศ ระบบระบายน้ำเสีย ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงงาน เรื่องหน้าที่ของผู้นับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน นอกจากนี้ยังมีสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมทำหน้าที่ในการวางมาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งได้ตั้งมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมน้ำปลาพื้นเมืองขึ้น และออกเครื่องหมายรับรองคุณภาพให้สำหรับน้ำปลาชนิดที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ (รายละเอียดเกี่ยวกับมาตรฐานน้ำปลาพื้นเมือง ได้กล่าวไว้โดยละเอียดแล้วในบทที่ 3)

กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานของรัฐบาลีกหน่วยหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในการควบคุมการผลิตน้ำปลา โดยมุ่งที่จะควบคุมทางด้านความปลอดภัยของผู้บริโภค หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้วางมาตรฐานน้ำปลาไว้ตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 47 (พ.ศ. 2523) ถึงรายละเอียดในบทที่ 3 และเพื่อควบคุมผู้ผลิตให้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดไว้กระทรวงสาธารณสุขจะทำการ เก็บตัวอย่างน้ำปลาที่วางจำหน่ายตามท้องตลาดมาวิเคราะห์ หากน้ำปลานั้นไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ กองสารวัตรซึ่งขึ้นอยู่กับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจะนำผลการวิเคราะห์เข้าที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติและปัญหาที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาความผิดความหนักน้อยเพียงใดและนำเรื่อง เสนอพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีการกระทำฝ่าฝืนนั้น นอกจากนี้ยังควบคุมสภาพที่ตั้ง อาคารโรงงานลักษณะของสถานที่ สภาพแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะและให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้ผลิตโดยการจัดประชุมอบรมเป็นต้น

อย่างไรก็ดี ความที่หนังสือพิมพ์ไคแพร์ชาวสาร เกี่ยวกับผลการวิเคราะห์น้ำปลานิตค่าง ๆ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2524 นั้นเป็นผลการวิเคราะห์น้ำปลาของกองโภชนาการกรมอนามัย โดยได้เก็บตัวอย่างน้ำปลาจากที่ผู้ผลิตในจังหวัดระยอง ส่งมา 9 ตัวอย่าง เจ้าหน้าที่กรมอนามัยเก็บตัวอย่างมาจากจังหวัดสมุทรสงคราม 13 ตัวอย่าง และเก็บตัวอย่างจาก กรุงเทพมหานคร ซึ่งวางจำหน่ายทั่วไป 19 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 41 ตัวอย่างและทำการวิเคราะห์น้ำปลาเหล่านี้ว่าได้มาตรฐานหรือไม่ เพื่อเก็บผลการวิเคราะห์ไว้ศึกษาและหาทางที่จะควบคุมให้ผู้บริโภคได้ใช้น้ำปลาที่มีคุณภาพและปลอดภัยโดยออกประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับต่าง ๆ ผลของการวิเคราะห์สรุปได้ว่า น้ำปลาแท้ชนิดมี 11 ครา และน้ำปลาผสมที่มีคุณภาพดีมี 12 ยี่ห้อ ซึ่งรายชื่อน้ำปลาจะปรากฏอยู่ในภาคผนวก ค หน้า 123

น้ำปลาที่ไม่ได้คุณภาพมาตรฐานจากการวิเคราะห์ของกระทรวง
สาธารณสุขมักจะพบว่ามีสาเหตุเนื่องมาจาก

1. มีการใช้ซัลเฟอร์เป็นวัตถุให้ความหวานแทนน้ำตาล
2. มีตะกอนไม่เป็นไปตามที่กำหนดในมาตรฐาน
3. มีปริมาณเกลือน้อยกว่าข้อกำหนดในประกาศ
4. มีปริมาณไนโตรเจน (Nitrogen) ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด
5. มีการแสดงฉลากตราไม่ถูกต้อง
6. พบว่ามีการใช้ยาปฏิชีวนะ (โซเดียมเบนโซเอต) ในปริมาณสูง
7. มีน้ำบีเอ็กซ์ หรือกากขูดผสมอยู่ในอัตรามากเกินไป²

สาเหตุที่รัฐบาลควบคุมการผลิตน้ำปลาโดยห้ามใช้วัตถุให้ความหวานแทน
น้ำตาล มีจุดประสงค์เพียงต้องการไม่ให้ผู้ผลิตใช้ซัลเฟอร์ (ซันท์เฟร) เนื่องจาก
นักวิทยาศาสตร์ในประเทศแคนาดาได้ทำการวิจัยโดยใช้ซัลเฟอร์ในปริมาณสูงมาก
ให้หนูรับประทานติดต่อกันเป็นเวลานานและพบว่าหนูเกิดเป็นมะเร็งในกระเพาะปัสสาวะ
ถึงแม้ว่าผลการวิจัยนี้ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและยังมีการวิจัยเพิ่มเติมในต่าง
ประเทศอีกก็ตาม เพื่อเป็นการป้องกันอันตรายไม่ให้เกิดแก่ประชาชน กระทรวง
สาธารณสุขจึงประกาศห้ามใช้ซัลเฟอร์ การห้ามใช้ซัลเฟอร์นี้มีผลกระทบบกซ้อน
การผลิต เนื่องจากซัลเฟอร์มีต้นทุนต่ำ เมื่อเทียบกับน้ำตาลในอัตราที่ให้ความหวาน
เท่า ๆ กัน ทั้งยังทำให้น้ำปลาเสียยากไม่ต้องรักษาความสะอาด ใช้ยาปฏิชีวนะน้อย

---

²นักวิชาการอาหารและยา 5. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
กระทรวงสาธารณสุข สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2524

แต่เมื่อเปลี่ยนมาใช้น้ำคาลทรายขาวนอกจากจะมีต้นทุนสูงกว่าแล้วยังทำให้น้ำปลา
ชั้นราเสียหายและต้องใช้ปริมาณยากันบูดเพิ่มขึ้นอีกด้วย

หน่วยงานอีกแห่งหนึ่งที่มีว่ามีบทบาทในการควบคุมคุณภาพน้ำปลาคือสำ-
นักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค
พ.ศ. 2523 สังกัดสำนักเลขาธิการรัฐมนตรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิ
และรักษาผลประโยชน์ของผู้บริโภคในปัญหาผลิตภัณฑ์อันเกิดจากเครื่องบริโภคและบริการ เผยแพร่
ให้ทราบถึงภัยอันตรายอันเกิดจากสินค้าที่เป็นพิษรวมทั้งประสานงานระหว่างผู้บริโภค
กับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งในส่วนรายละเอียดจะดูได้จากภาคผนวก ง หน้า 125

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและคณะกรรมการคุ้มครองผู้
บริโภคมีอำนาจหน้าที่ในการรับเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อน
หรือความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ คอยติดตามสอดส่อง
และดูแลพฤติกรรมของผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งการกระทำใด ๆ อันมีลักษณะเป็นการ
เอารัดเอาเปรียบหรือละเมิดสิทธิของผู้บริโภค นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เผยแพร่
วิชาการให้ผู้บริโภคทุกระดับมีความรู้ความเข้าใจในสินค้าที่จะเป็นอันตรายต่อ
สุขภาพและเพื่อสร้างนิสัยการบริโภคอันเป็นการส่งเสริมพลานามัย เกิดการประหยัด
และใช้ทรัพยากรของชาติให้เป็นประโยชน์มากที่สุด บทบาทที่สำนักงานคณะกรรมการ
คุ้มครองผู้บริโภคได้ดำเนินการไปบ้างแล้วทางด้านผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมน้ำปลาคือ
คุ้มครองทางด้านคุณภาพตามมาตรฐาน โดยให้ข่าวสารแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับชนิดของ
น้ำปลาตามประเภทของกระทรวงสาธารณสุข คุ้มครองทางโภชนาการของน้ำปลา
พร้อมทั้งให้คำแนะนำวิธีการเลือกซื้อน้ำปลาที่ไ้มาตรฐานอีกด้วย³

---

³คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, สำนักงาน. ข่าวสารจากสำนักงาน
คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ทำเนียบรัฐบาล, กรุงเทพมหานคร: หลุ่ศจิกายน
2523, หน้า 1 - 2

จากการศึกษาถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของรัฐบาล จะเห็นได้ว่า กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักเลขาธิการรัฐมนตรี ได้เข้ามา มีบทบาทในการควบคุมการผลิตน้ำปลา โดยการควบคุมสภาพโรงงาน การซจัท ของเสีย การห้ามใช้ซัคคาริน การกำหนดมาตรฐานน้ำปลา เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัย ที่กระทบต่อต้นทุนการผลิตคือทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นทั้งสิ้น นอกจากหน่วยงาน ของรัฐบาลที่มีบทบาทต่ออุตสาหกรรมนี้แล้ว ยังมีสมาคมน้ำปลา ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยกลุ่ม ผู้ผลิตน้ำปลา มีผู้ริเริ่ม 20 คน เริ่มก่อตั้งและจดทะเบียนเป็นสมาคมในปี พ.ศ. 2518 มีวัตถุประสงค์ประสงค์เพื่อพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความรู้ความคึกเห็นและปัญหาซึ่งกันและกัน คึกคึกธรรมเนียมเข้าเป็นสมาชิก 120 บาท ต่อคนต่อปี มีการประชุมปีละ 1 ครั้ง เว้นแต่ในกรณีปัญหาไม่ว่าจะทางด้านการผลิต หรือปัญหาเกี่ยวกับข้อกำหนดกฎหมาย ของรัฐบาลก็จะมีการประชุมกันเพื่อพิจารณาหาแนวทางในการแก้ปัญหา และ หรือ ปรึกษารองกับรัฐบาล สำคัญในการประชุมส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับภาวะเศรษฐกิจ ในปัจจุบันอันมีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิต เช่นให้ความเห็นชอบร่วมกันว่า เพื่อเป็นการ ลดต้นทุนที่เพิ่มเือยลง ทุกโรงงานจะงดเว้นการห่อหุ้มภาชนะบรรจุน้ำปลาเพื่อช่วย กระจายแถว เป็นต้น

การดำเนินงานของสมาคมยังไม่กว้างขวาง เนื่องจากไม่มีบุคลากรที่จะดำเนินงานประจำ และไม่มีสถานที่ทำการประจำด้วย เหตุนี้สมาคมน้ำปลาจึง ไม่ค่อยมีบทบาทมากนัก

ปัญหาทางด้านการจำหน่าย

การจำหน่ายน้ำปลานั้นไม่ว่าจะเป็นโรงงานขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ จะใช้วิธีจำหน่ายส่งผ่านร้านค้าหรือตัวแทนจำหน่าย และส่งไปจำหน่าย

ภายในจังหวัดรวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง สำหรับการขายปลีกจากโรงงานให้กับผู้บริโภครวมมีไม่มากนัก หากเป็นโรงงานขนาดใหญ่ และขนาดกลางจะจำหน่ายน้ำปลาชั้นดีและรองลงมา โดยบรรจุขวดแก้วหรือบรรจุถังพลาสติกและส่งไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียงด้วย น้ำปลาชั้นดีจะขายได้ในราคาสูงขวดละ 12 - 20 บาท ส่วนโรงงานขนาดเล็กมักจะผลิตน้ำปลาชั้นรอง ๆ ลงมาซึ่งมีราคาถูก จำหน่ายโดยบรรจุโหลเป็นส่วนใหญ่ และส่งไปจำหน่ายภายในจังหวัดรวมทั้งต่างจังหวัดซึ่งอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร หรือบางโรงงานจะผลิตน้ำปลาชั้นรอง ๆ ลงมาเพื่อส่งไปจำหน่ายต่อให้แก่โรงงานในกรุงเทพฯ เพื่อนำไปผสมให้พร้อมทั้งบรรจุขวดและปิดฉลากของตนเองแล้วนำออกจำหน่าย การขนส่งจะส่งทางเรือหรือทางรถยนต์ และขายในระบบเงินเชื่อเป็นส่วนใหญ่ คือใช้วิธีชำระเงินเป็นงวด ๆ เมื่อส่งน้ำปลาลงวคคอปก็จะได้เก็บเงินงวดแรกหมุนเวียนกันไปเช่นนี้ น้ำปลาชนิดเดียวกันราคาจำหน่ายในแต่ละจังหวัดจะแตกต่างกัน เนื่องจากของบวคคคาส่งเข้าไปด้วย

ปัญหาทางด้านการจำหน่ายน้ำปลาที่มีขยเสมอ ๆ คือ

1. การมีพ่อค้าคนกลางมากเกินไป เป็นเหตุให้ราคาซื้อของผู้บริโภคชั้นสุดท้ายสูง การขายน้ำปลาไม่มีใครใช้วิธีขายปลีกจากโรงงานถึงผู้บริโภคโดยตรง แต่จะใช้วิธีขายส่งซึ่งผ่านพ่อค้าคนกลางหลายชั้นก่อนกว่าจะถึงมือผู้บริโภค เช่น พ่อค้าส่งช่วงผ่านพ่อค้าส่ง ผ่านตัวแทนจำหน่าย ผ่านพ่อค้าปลีก ถึงมือผู้บริโภค เป็นต้น การจำหน่ายผ่านหลายช่วงนี้จะทำให้ราคาขายสูงขึ้นเรื่อย ๆ ผู้บริโภคที่มีฐานะปานกลางหรือที่ยังไม่เข้าใจว่าน้ำปลามีหลายชนิด ก็จะพากันเลี้ยงไปซื้อน้ำปลาราคาถูกซึ่งไม่มีใครมีคุณค่าทางโภชนาการแทน การแก้ปัญหานี้ทำได้โดยลดขั้นตอนการผ่าน

ตัวกลางลงเสียบ้าง เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถชื้อน้ำปลาที่มีคุณภาพและคุณค่าทางโภชนาการ มาบริโภคในราคาถูกลง

2. ปริมาณจำหน่ายลดลง เนื่องจากมีการปลอมหรือลอกเลียนเครื่องหมายการค้าของโรงงานน้ำปลาที่มีอัตราการจำหน่ายสูง ผู้บริโภคซึ่งไม่ทราบความจริงก็ซื้อของปลอมไปบริโภค การทำเช่นนี้เป็นการหลอกลวงประชาชน เมื่อคณะกรรมการอาหารและยาประกาศน้ำปลาที่ไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐานหลายตรา ซึ่งมีห่อที่ถูกลอกเลียนเครื่องหมายการค้าและถูกปลอมฉลากตราผู้ผลิตยอมเกิดความเสียหาย ทำให้ผู้บริโภคเกิดความคลางแคลงใจและเสี่ยงไปใช้น้ำปลาห่ออื่นแทน ยกจำหน่ายน้ำปลาทราวนั้นก็จะลดลง การแก้ปัญหาเจ้าของโรงงานควรหมั่นตรวจตราความทองคลากเพื่อป้องกันการปลอมแปลงหรือเลียนแบบเครื่องหมายการค้าของตน และควรค่า เป็นคดีกับผู้ละเมิด นอกจากนี้ผู้เสียหายควรประชาสัมพันธ์ เพื่อแจ้งข้อเท็จจริงต่อผู้บริโภคด้วย

3. ค่าขนส่งสูงขึ้น เนื่องจากการขึ้นราคาน้ำมันของรัฐบาล. ปัจจุบันนี้ โรงงานน้ำปลานิคมขนส่งน้ำปลาไปจำหน่ายโดยทางรถยนต์มากกว่าทางเรือถึงแม้ว่าค่าขนส่งทางบกจะสูงกว่าทางน้ำก็ตามแต่ก็ได้รับความสะดวก รวดเร็วมากกว่า เมื่อประสบกับปัญหาราคาน้ำมันแพงค่าขนส่งสูงขึ้น จะเห็นได้ว่าราคาน้ำปลาห่อเดียวกันหากส่งไปจำหน่ายในสถานที่ต่างกันจะราคาไม่เท่ากันก็มีสาเหตุสืบเนื่องมาจากค่าขนส่งนั่นเอง นอกจากนี้การขนส่งทางรถยนต์ก็จะมีข้อเสียหลายข้อคือวุ่นวายหรือโหม่ง เป็นภาระระบบจราจรแก่เสียหลายใ้คงาย วิธีแก้ไขคือบรรจุน้ำปลาใส่ถัง และขวดพลาสติกแทน หรือใช้วิธีขนส่งทางอื่นแทนทางรถยนต์

4. ปัญหาการติดตามทวงหนี้และหนี้สูญ ลูกค้าบางคนมักจะค้างชำระหนี้ หรือเก็บเงินไม่ค่อยได้ตามจำนวนเงินที่ลูกค้าเป็นหนี้อยู่ บางครั้งก็กลายเป็นหนี้สูญไป วิธีแก้ปัญหาคือ ต้องหมั่นติดตามทวงหนี้บ่อยครั้งขึ้น เนื่องจากร้านค้าที่รับนำปลาไปจำหน่าย มิได้จำหน่ายนำปลาชนิดเดียว แต่ยังจำหน่ายสินค้าชนิดอื่น ซึ่งต้องลงทุนเช่นกัน ทำให้เงินทุนต้องหมุนเวียนกันไปในสินค้าแต่ละประเภท จึงอาจจะยังไม่สามารถชำระหนี้ได้ แต่ถ้าหากเรียกเก็บเงินไม่ได้เป็นระยะเวลาอันยาวนานก็ควรจะจำหน่ายเป็นหนี้สูญได้

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้คนไทยยังบริโภคน้ำปลาที่มีคุณภาพต่ำแต่ราคาถูก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยากจน แต่ต้องบริโภคน้ำปลาในราคาที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ อันเป็นผลกระทบจากการขึ้นราคาน้ำมัน การเพิ่มค่าแรงและค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับการตัดสินใจเลือกซื้อน้ำปลา ผู้บริโภคจะตัดสินใจคุณภาพของน้ำปลาคงกลืนมากกว่าคุณค่าทางโภชนาการและตัดสินใจจากความเคยชินในยี่ห้อน้ำปลานั้นเอง ซึ่งเป็นปัญหาทางค่านิยมแข่งขัน ผู้ผลิตบางรายทดลองเปลี่ยนภาชนะบรรจุจากขวดแม่โขง ซึ่งมีสีขาว เป็นขวดเขียวซึ่งมีสีค่า ผลปรากฏว่าจำหน่ายไม่ค่อยได้เนื่องจากผู้บริโภคมีความเคยชินกับขวดแม่โขงนั่นเอง